

6. Derzhavnyy standart bazovoyi i povnoyi zahal'noyi seredn'oyi osvity. [Elektronnuy resyrs]. – Rezhym dostupu: <http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/>. – Nazva z ekwrny.
7. Lyashenko O.I. Transformatsiya naukovoyi systemy znannya v navchal'nu / O.I. Lyashenko // Problemy osvity. – Vyp. 3. – K.: ISDO, 1995. – S. 70-74.
8. Lyashenko O.I. Yakist' osvity yak osnova funktsionuvannya y rozvytku suchasnykh system osvity / O.I. Lyashenko // Pedahohika i psykholohiya. – №1. – 2005. – S. 5-7.

Т.Ю. ГАЛАТЮК. ФОРМИРОВАНИЕ МЕТОДОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ СТАРШЕКЛАССНИКОВ НА ОСНОВЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТНОГО ПОДХОДА К ИЗУЧЕНИЮ ЕСТЕСТВЕННЫХ ПРЕДМЕТОВ

Рассматривается проблема формирования методологической культуры старшеклассников при изучении естественных предметов в общеобразовательной школе. Обосновывается актуальность проблемы и механизм ее решения. Показано, что методологическая культура является результатом рефлексии процесса творческой учебно-познавательной деятельности.

Ключевые слова: методологическая культура, рефлексия, творческая учебная деятельность, методологические знания.

T.Y. HALATYUK. FORMATION OF METHODOLOGICAL CULTURE OF SENIOR PUPILS BASED ACTIVITY APPROACH TO THE STUDY OF NATURAL SUBJECTS

The article examines the problem of formation of methodological culture of high school students in the study of natural subjects in secondary school. Substantiated urgency of the problem and its solution mechanism. It is shown that methodological culture is the result of reflection of the creative process of teaching and learning activities.

Key words: methodological culture, creative learning activities, reflection, methodological knowledge.

Рекомендовано до друку.

Канд. пед. наук, проф., член-кор. АПСН В.І. Тищук.

Одержано редакцією 17.05.2017 р.

УДК: 374 (71)

О.М. СОВГАР

ЗАХИСТ УКРАНСЬКОГО ШКІЛЬНИЦТВА В ДІЯЛЬНОСТІ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІХ ТОВАРИСТВ ГАЛИЧИНИ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті проаналізовано передумови становлення й умови розвитку культурно-освітніх товариств “Просвіта”, “Українське педагогічне товариство”, “Учительська громада”, “Взаємна поміч українського вчительства” у Східній Галичині кінця ХІХ – початку ХХ століття. Висвітлено напрямки, методи та форми освітньо-просвітницької діяльності організацій та показано їх роль і значення у прогресивному поступі освіти краю досліджуваного періоду.

Ключові слова: культурно-освітні товариства, шкільництво, освіта, школа, просвітницький рух.

В умовах сьогодення, коли в українській історико-педагогічній науці здійснюються активні пошуки щодо відтворення справжньої історії національної освіти, актуальності набуває дослідження проблеми інтеграції педагогічного загалу, зокрема професійного об'єднання освітян, у товариства в різні часи і на різних українських теренах. Її наукове значення пояснюється тим, що в межах таких фахових спільнот зосереджувалась педагогічна думка, розроблялись напрями розвитку навчально-виховного процесу, формувалась спільна позиція вчителів щодо засадничих умов розвитку освітньої політики. Беззаперечними є факти конструктивної участі громадських культурно-освітніх організацій у розвитку національної школи й освіти –широкомасштабна діяльність, починаючи з другої половини ХІХ ст., таких товариств як “Просвіта”, “Українське педагогічне товариство”, “Учительська громада”, “Взаємна поміч українського вчительства”, що в умовах підпорядкування українських територій Австрійській імперії сприяли утвердженню загальнокультурних ідей, пробуджували національну свідомість, закладали основи рідномовної освіти, підвищували рівень освіченості, культури і загального добробуту українців.

Феномен просвітницької діяльності громадських організацій висвітлено в ґрунтовних історико-педагогічних дослідженнях Л. Березівської, Г. Білавич, Н. Побірченко, а також у працях Л. Вовк, Н. Гупана, Н. Дічек, Б. Євтуха, Н. Ничкала, О. Сухомлинської, З. Нагачевської, О. Шевчука. Однак здійснений аналіз літературних джерел підтверджує, що діяльність іздобутки педагогічних товариств Східної Галичини не були предметом спеціального історико-педагогічного дослідження.

Метою статті є здійснити аналіз передумов становлення й умов розвитку культурно-освітніх товариств “Просвіта”, “Українське педагогічне товариство”, “Учительська громада”, “Взаємна поміч українського вчительства” у Східній Галичині кінця ХІХ – початку ХХ століття, висвітлити напрямки, методи та форми освітньо-просвітницької діяльності організацій та показати їх роль і значення у прогресивному поступі освіти краю досліджуваного періоду.

Наприкінці ХІХ століття Східна Галичина належала до Австрійської імперії. Згідно статті 19 Основного закону держави від 21 грудня 1867 року всі народи Австро-Угорщини одержали рівні права на розвиток та збереження рідної мови та культури [2, 33]. Однак, в дійсності розвиток освіти в Галичині залежав від Крайової шкільної ради, яка, як і Сейм, вважалась управлінською структурою в краї. На роботу ради представники-українці не мали особливого впливу, що звичайно ж негативно впливало на розвиток українського шкільництва в Галичині.

Для початкової освіти досліджуваного періоду були характерні велика кількість типів шкіл, низький рівень підготовки учнів, майже неможливість доступу до наступної ланки освіти. Середня та вища освіта була на той час елітарною, її можна було здобути лише у польських навчальних закладах.

© О.М. Совгар, 2017

Упродовж кінця XIX – початку XX століть місцева інтелігенція, яку представляли переважно вчителі та священники, робила спроби об'єднати свої професійні зусилля з метою покращення освітньо-виховного рівня жителів Галичини, забезпечення якісного культурно-національного розвитку регіону, просвітництва в цілому. Загальні умови тогочасного розвитку регіону (низький освітній рівень, соціально-економічна відсталість, політичне безправ'я) ускладнювали ефективну діяльність інтелігенції в напрямі просвітницько-культурної еволюції місцевого населення. Завдяки можливості професійного групування освітян у лавах громадських організацій у Галичині поживався культурно-освітній розвиток краю та соціокультурні впливи регіонального менталітету.

У 1881 році у Львові було засновано освітньо-виховну організацію під назвою “Руське Товариство Педагогічне” маючи на меті поширювати освіту серед українського населення (початкову, середню, вищу, фахову, дошкільну та позашкільну). У 1912 році воно було перейменоване на “Українське Педагогічне Товариство” (далі – УПТ), а у 1926 стало називатися “Рідна школа”. Серед покладених на товариство завдань були: заснування та утримання різного типу шкіл; побудова шкільних споруд; започаткування та проведення шкільних курсів; забезпечення молоді книжками, канцелярськими приладами та одягом; надання стипендій та грошової допомоги; заснування бурс, інститутів для молоді, відкриття дешевих кухонь та дитячих садочків; проведення науково-пізнавальних екскурсій; організація конгресів з проблем освіти, виховання та навчання; охорона інтересів українських учнів та вчителів; видавнича діяльність; організація вечорів, концертів та вистав; заснування бібліотек та музеїв; налагодження зв'язків з іншими подібними українськими та закордонними товариствами, відкриття санаторіїв. Система освіти розподілялася на шкільну та позашкільну. В рамках шкільної системи діяли народні школи та середні заклади освіти, які були представлені гімназіями, ліцеями та вчительськими семінаріями [3, 85].

Після Першої світової війни класична освіта стала користуватись меншим попитом, оскільки зросла потреба в робітниках-ремісниках. Наслідуючи поляків УПТ намагалось підтримувати народні та професійні школи, маючи на меті сприяти розвитку “здорового багатого продуктивного ремісничого та купецького стану” [3, 87]. До складу фахових шкіл входили купецькі гімназії, однорічні торгівельні й кооперативні курси (першого і другого ступеня), курси крою та шиття, моделювання та пошиття національного одягу, ремісничі школи, трирічний кооперативний ліцей та інші фахові курси. Всього товариство у різних містах Галичини опікувалось 65 фаховими і загальноосвітніми курсами. Окрім шкільної програми товариством організовувались курси для неграмотних, створювались бібліотеки для молоді. Варто зазначити, що усе це відбувалось без підтримки державної влади, та, навіть, всупереч їй, оскільки влада намагалась усіляко блокувати усі починання УПТ: видаючи заборону на проведення курсів для неграмотних; підготовчих курсів для середніх шкіл педагогічних конференцій; використання шкільних приміщень [3, 86].

Юліан Романчук був одним з перших, хто у 1868 р. підтримав заклик о. С. Качкали «спомогати народню просвіту в напрямках маральнім, матеріальнім і політичним через видавання практичних книжок, брошур і т. д. в тій мові, якою нарід говорить» [3, 39]. Перший статут давав визначення “Просвіти” як науково-просвітницької організації. Метою її було навчати про історію народу та здійснювати просвітницьку діяльність у різних галузях науки [4, 40]. Одразу ж після створення товариства просвітня секція, до якої входив Ю. Романчук, розгорнула активну роботу щодо видання популярних книжечок для народу живою народною мовою, а також – укладання перших шкільних підручників для єдиної тоді української Академічної гімназії у Львові.

У 1871 році під егідою Просвіти починає роботу перший курс української мови для службовців, який складався з читання та правопису. В цей же час започатковується стипендіальний фонд для здібної шкільної молоді [5, 23]. За допомогою Просвіти у сільській молоді з'явилася можливість навчатися та розвиватися у національному дусі. Серед пріоритетних завдань товариство вбачало започаткування та згодом поширення читалень [5, 29]. Окрім роботи різних курсів, шкіл для неписьменних, бурс проводилися Шевченківські вечори, вистави, вечорниці.

“Просвіта” багато зусиль спрямовувала на видання недорогих книг, які б користувалися популярністю серед простих людей. Це в основному були твори відомих авторів, а саме І. Франка, Г. Хоткевича, О. Барвінського, К. Левицького та інших, молитовники, збірники колядок та щедривок, підручники, популярно-наукового, релігійного, історичного, сільськогосподарського, економічного спрямування [5, 32]. Також вагомим внеском в справу просвіти людей стало видання народних календарів, які виявилися ледь не обов'язковим атрибутом дому галичан. В 1912 році “Просвіта” затвердила новий статут, в якому йшлося про внесення в число пріоритетних культурно-освітніх напрямків діяльності. Результатом цього стало проведення народних, середніх, вищих, господарських, промислових, торгівельних курсів, відзначення народних свят, започаткування народних музеїв, читалень, друкарень, робота народного та кіно театрів [5, 37].

Наприкінці 1913 року “Просвіта” мала 77 філій і 2648 читалень. Масово почали створюватися бібліотеки. У віддалені місцевості книжки надходили безплатно. Важливе місце у просвітній праці посіли виклади і відчити, курси вищої освіти, курси навчання неписьменних.

Поширеною формою педагогічної діяльності товариства, що сприяло розв'язанню освітніх і виховних завдань були курси для подолання неписьменності серед дорослого населення краю; п'яти-восьмимісячні курси для навчання неграмотних дітей різного віку; залучення всіх дітей шкільного віку до навчання; видавництво та поширення навчальної та художньої літератури тощо. Вагоме значення мали також форми національного виховання української молоді: виставки, музеї, хори, оркестри, екскурсії, аматорські театри, в репертуарі яких здебільшого були вистави за творами класиків української драматургії.

Ще однією організацією, яка визначила собі за завдання розвивати та реформувати українську освіту було товариство “Взаємна Поміч Українських вчителів” (далі – ВПУВ). Через свої видання, а саме часопис Промінь поширювалася інформація про проблемні питання освіти та діяльність товариства, спрямовану на їх вирішення. Пріоритетним для ВПУВ була націоналізація освіти, виборення українцями права навчатися рідною мовою.

Проведення таких заходів як різноманітні вистави, походи, вечорниці, концерти було націлене на просвітництво та підняття національного духу українців.

Як і перший голова товариства “Учительська громада” – М. Грушевський (1909-1912), так і його наступник – Ю. Романчук (1912-1915), розпочали інтенсивну роботу щодо розбудови мережі українських шкіл у Галичині. У перші роки Головний відділ, разом із депутатами Галицького сейму, домагалися відкриття українських гімназій в Рогатині, Бережанах, Стрию, Самборі, Яворові. Періодично члени організації збирали статистичний матеріал про матеріальне становище українських шкіл, їх потреби, можливі утиски зі сторони Крайової шкільної ради [5, 87].

З метою консолідувати зусилля у боротьбі за національну школу 22 січня 1910 р. на засіданні Народного Комітету Української Націонал Демократичної партії утворено Крайовий шкільний союз – єдину організацію, що займалася питаннями національної освіти. Завданнями Союзу були: створення можливостей для організації і розвитку українських освітніх закладів, забезпечення існування паралельних українських класів у польських школах, відкриття нових шкіл, забезпечення українських шкіл вчителями-українцями, надання стипендій на навчання освітян. Туди увійшли члени Українського педагогічного товариства, “Учительської громади”, “Просвіти” та інших українських товариств.

Результати дослідження засвідчують, що серед значних успіхів, які українські товариства досягли у сфері просвітництва були: відкриття народних читалень, курсів для неписьменних; проведення науково-популярних лекцій для народу; видання і розповсюдження україномовної періодики та літератури з різних галузей знання; організація культурно-дозвілєвої діяльності різних вікових та соціальних категорій населення. Можна констатувати, що найвагоміші результати організації досягли у боротьбі за здобуття права українцями навчатися рідною мовою та збільшення кількості україномовних середніх навчальних закладів у Східній Галичині, а також у виданні підручників. Таким чином товариствам вдалося підвищити рівень освіченості простого українського народу та підняти його національну свідомість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Двадцять'ятьліття товариства “Учительська громада”. Ювілейний збірник. – Л., 1935. – 145 с.
2. Осечинський В. Галичина під гнітом Австро-Угорщини в епоху імперіалізму / В. Осечинський. – Л.: Книжково-журнальне видавництво, 1954. – 74 с.
3. Рега О. Видавнича діяльність Українського Педагогічного Товариства “Рідна школа” / О. Рега // Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. – Івано-Франківськ: Плай, 1998. – Вип. 1. – С. 81-89.
4. Романчук Ю. Товариство “Просвіта” в перших часах свого розвитку. Події і люди / Ю. Романчук // “Просвіта” за шістьдесят літ: ювілей. альманах. – Л.: Просвіта, 1928. – С. 31-43.
5. Чоповський В. Будителі національного духу. Діяльність культурно-освітніх товариств “Просвіта” та “Рідна школа” на західноукраїнських землях (друга половина XIX ст. – 20-30-ті роки XX ст.). – Л., 1993 – 63 с.

REFERENCES

1. Dvadsyap'yat'lytt'yatovarystva “Uchytel's'kahromada”. Yuvileyyny zbirnyk. – L., 1935. – 145 s.
2. Osechynskyy V. Halychyna pid hnitom Avstro-Uhorshchyny v epohu imperialism / V. Osechynskyy. – L.: Knyzhkovo-zhurnalne vydavnytstvo, 1954. – 74 s.
3. Rega O. Vydavnycha diyalnist' Ukrayinskoho Pedahohichnoho Tovarystva “RidnaShkola” / O. Reha // Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Pedahohika. – Ivano-Frankivs'k: Play, 1998. – Vyp. 1. – S. 81-89.
4. Romanchuk Y. Tovarystvo “Prosvita” v pershyh chasah svoho rozvytku. Podiy i llyudy / Y. Romanchuk // “Prosvita” zashist'desyatlit:yuviley. al'manah. – L'viv: Prosvita, 1928. – S. 31-43.
5. Chopovs'kyyV. Budytelinatsional'nohodu. Diyal'nist' kulturno-osvitnihtovaryst “Prosvita” ta “Ridna Shkola” na zahidnoukrayins'kyh zemliakh (druha polovyna XIX st. – 2030-ti roky XX st.). – L., 1993 – 63 s.

О.М. СОВГАР. ЗАЩИТА УКРАИНСКОЙ ШКОЛЫ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КУЛЬТУРНО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОБЩЕСТВ ГАЛИЧИНЫ КОНЦА XIX – НАЧАЛА XX ВЕКА

В статье проанализированы предпосылки становления и условия развития культурно-просветительских обществ “Просвита”, “Украинское педагогическое общество”, “Учительская община”, “Взаимная помощь украинского учительства” в Восточной Галичине конца XIX – начала XX века. Освещены направления, методы и формы образовательно-просветительской деятельности организаций и показана их роль и значение в прогрессивном развитии образования края исследуемого периода.

Ключевые слова: культурно-просветительские общества, образование, школа, просветительское движение.

O.M. SOVHAR. PROTECTION OF UKRAINIAN SCHOOLING SYSTEM IN THE CULTURAL AND EDUCATIONAL ORGANISATIONS OF HALYCHYNA AT THE END OF XIXth – THE BEGINNING OF XXth CENTURIES

The article analyzes the prerequisites and conditions of formation of cultural and educational societies “Prosvita”, “Ukrainian pedagogical society”, “Teachers’ Community”, “Ukrainian Mutual aid of teachers” in the Eastern Galychyna of the late XIXth– early XXth century. Main directions, methods and forms of educational outreach organizations and their role and significance in the educational progress of the region in the given period have been depicted.

Key words: cultural and educational associations, schooling, education, school, educational movement.

Рекомендовано до друку.

Д-р. пед. наук, проф. Я.В. Сверлюк.

Одержано редакцією 12.05.2017 р.